

Перспективним напрямком у контексті даного дослідження видається дослідження досвіду упровадження інноваційних підходів у системі соціального захисту безробітних громадян.

Список використаних джерел

1. Гапочка В. М. Соціальний захист безробітних: реалії сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія. Право. 2022. Вип. 74. Част. 1. С. 171–175.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України №1533-III від 02.03.2000р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text>
3. Про зайнятість населення : Закон України №5067-VI від 05.07.2012р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>
4. Шумна Л. П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.05 Чернігів, 2014. 455 с.

Світлана Калаур

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Юлія Гейко

магістрантка спеціальності Соціальна педагогіка
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИМ ПЕДАГОГОМ ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСІЇ ТА БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано актуальність профілактичної діяльності соціального педагога у закладах загальної середньої освіти. Головна увага зосереджена на характеристиці профілактичної роботи з агресивними підлітками. Розкрито потенціал компетентнісного, аксіологічного та соціокультурного підходів під час організації соціальним педагогом профілактики агресивної поведінки та булінгу..

Ключові слова: *агресія, булінг, профілактика, соціальний педагог, підходи до організації профілактики.*

Проблема агресії та агресивної поведінки стає все більш актуальною щоразу, коли суспільство переживає критичні періоди у своєму розвитку. В останні роки ця проблема стала ще більш актуальною через російсько-українську війну та тривалий період дистанційного обмеження, спричиненого covid-2019. Руйнування колишньої соціально-економічної та політичної системи, радикальна зміна норм і цінностей, стрімка фундаментальна переорієнтація соціальної поведінки людей – все це досить швидко призвело до сплесків насильства, зростання злочинності, жорстокості у поведінці дітей та спричинило агресію. З психолого-педагогічної точки зору, як доводять науковці [1; 5], агресія передбачає необмежену активність, яка приймає форми прямого чи непрямого насильства заради самоствердження. Іншими словами, агресія – це особлива поведінка яка доволі часто набуває форм насильства. У якості синонімів до феномену «агресія» використовуються у соціальній педагогіці наукові дефініції «деструктивність», «напад», «насильство», «руйнівність», «жорстокість».

Як засвідчує Г. Беженар [3], останніми роками суттєво зросла кількість агресії серед підлітків на основі проявів булінгу в учнівському середовищі. Наголосимо, що приклади булінгу розглядаються науковцями [6] як різновид насильства та агресії, що передбачає довготривале та повторюване фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають фізичні чи психологічні переваги.

Зважаючи на шкоду, яку завдають агресивні дії жертвам булерів, доцільно у стінах освітніх закладів організувати профілактику. Підтримуємо позицію В. Афанасьєвої [2] та О. Безрученко [4], які вважають, що усвідомлення причин зростання агресивної поведінки, вивчення основних факторів агресії та булінгу доцільно розглядати у якості першої умови для того, щоб спробувати перейти до якісної профілактичної діяльності такої поведінки, і таку профілактику мають здійснювати висококваліфіковані фахівці – соціальні педагоги у стінах закладів загальної середньої освіти.

Наголосимо на тому, що соціально-педагогічна профілактика може мати місце у двох випадках. По-перше, вона ефективна тоді, коли негативні явища перебувають у зародковому стані. По-друге, вона може дати позитивний результат у тому випадку, коли прояви агресії та булінгу ще не мають місця, але є можливість їх виникнення. Іншими словами, можемо констатувати, що головне завдання соціально-педагогічної профілактичної діяльності соціального педагога у стінах закладу загальної середньої освіти полягає у своєчасній постановці «діагнозу». Вважаємо, що профілактика буде найбільш важливо з практичної точки зору, оскільки вона дозволяє визначити відповідні заходи ефективного профілактичного впливу на школяра, який має підвищений рівень агресивності у поведінці та може виступати у якості організатора булінгу стосовно своїх однокласників, або молодших школярів.

Актуальність профілактичної діяльності соціального педагога у закладах загальної середньої освіти обумовлена кількома складовими: з однієї сторони соціально-економічними змінами в українському суспільстві, а з іншої сторони інноваційними змінами в системі сучасної середньої освіти. Зокрема, соціальний педагог відповідно до своїх посадових повноважень має системно та цілеспрямовано організовувати соціально-педагогічну профілактику агресивної поведінки. У нашому баченні [8, с. 95-98] соціально-педагогічна профілактика є взаємопов'язаним і цілісним процесом, який передбачає створення оптимальних умов для усунення десоціалізуючих впливів агресивної поведінки, а також вона матиме позитивний вплив на розвиток особистісної сфери школярів з підвищеним рівнем агресії та формування у них неагресивної позиції під час міжособистісної взаємодії. Відзначимо, що в основі профілактичної діяльності соціального педагога у закладі загальної середньої освіти лежить цілеспрямована практична діяльність щодо реалізації практичного комплексу заходів, які дозволять отримати найкращий результат та завадити (попередити) агресії.

З психолого-педагогічної точки зору соціально-педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків в освітньому середовищі базується на використанні у практичній діяльності соціальним педагогом конкретних методологічних підходів. До переліку найбільш ефективних підходів ми відносимо компетентнісний, аксіологічний та соціокультурний підходи. Так, одним із найбільш ефективних підходів, які має використовувати соціальний педагог у роботі з дітьми щодо профілактики агресивної поведінки та булінгу є компетентнісний підхід. В рамках компетентностного підходу профілактична діяльність полягає в тому, що головний результат діяльності передбачає результативність в різних соціально значущих ситуаціях. На основі цього підходу профілактична діяльність соціального педагога буде зосереджена на актуалізацію у школярів внутрішніх потенційних можливостей, а також буде сприяти розвитку почуття відповідальності, формуватиме здатність гуманно без агресії спілкуватися в учнівському колективі.

Особливу значимість в контексті організації профілактичної діяльності набуває аксіологічний підхід, що базується на гуманістичних тенденціях та утвердженні ідеї самоцінності особистості дитини. Гуманістичне розуміння завжди було орієнтоване на пізнання ціннісних орієнтацій, що призводить до необхідності оновлення процесу профілактики та подолання агресивної поведінки школярів у стінах закладів загальної середньої освіти.

Соціокультурний підхід теж має активно використовувати соціальний педагог під час профілактичної роботи. Цей підхід передбачає врахування сучасної соціокультурної ситуації в Україні та на цій основі вимагає нових підходів до організації процесу профілактики та подолання агресивної поведінки дітей в освітньому процесі школи. Освіта сьогодні розглядається не як трансляція готових форм культури, а як активний процес входження

особистості до культури. На жаль, ми часто є свідками того, як неповнолітні, перебуваючи в культурно-освітньому просторі закладу загальної середньої освіти, нерідко не сприймають цінностей, які там пропагуються. Однак саме культурно-освітній простір навчальної установи має бути для школяра важливим фактором профілактики та подолання його агресивності. У процесі активного творчого оволодіння культурою, цінностями, через входження дитини в культурно-освітній простір школи, у агресивної дитини будуть формуватися ті якості, які роблять її толерантною та терпимою. До таких якостей відносимо: здатність до творчої діяльності, рефлексію, вільний та відповідальний вибір власної поведінки без агресії та булінгу.

У підсумку наголосимо на тому, що високий рівень агресії та булінг серед підліткової аудиторії підвищує рівень конфліктності й погіршує морально-психологічний клімат в колективі, спричиняє підвищення дитячої злочинності, призводить до зниження якості міжособистісної комунікації в стінах закладів загальної середньої освіти. Саме тому соціальному педагогу доцільно приділяти належну увагу організації профілактики агресивної поведінки та попереджувати явище булінгу. Як свідчать наукові напрацювання В. Корнешук та М. Волошенко, «у підлітковому віці поведінка стає зовнішнім вираженням внутрішнього світу дитини, всієї системи її життєвих настанов, цінностей, ідеалів» [7, с. 15]. Беззаперечно, що ефективна та цілеспрямована профілактика матиме суттєвий вплив на зменшення проявів агресії та булінгу в середовищі закладів загальної середньої освіти.

Список використаних джерел

4. Андрущенко В. Агресивність особистості та її мінімізація засобами освіти. *Вища освіта України*. 2020. № 2. С. 7–12.
5. Афанасьєва В. В. Педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків в умовах загальноосвітньої школи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 55–62.
6. Беженар Г. Булінг – підліткове насильство в школі. *Школа. Для заступників і не тільки*. К. 2012. № 2. С. 75–82.
7. Безрученко О. Запобігання насильству та жорстокій поведінці : заняття з елементами тренінгу для педагогів. *Соціальний педагог : всеукр. газ. для фахівців*. 2016. № 6(Черв.). С. 14–24.
8. Беляєва С. Я. Про дитячу агресію: [розділ з книги]. Дитячі негаразди : лікуємо любов'ю. К. : Редакції загальнопед. газет. 2013. С. 11–18.
9. Булінг. Вікіпедія. URL <https://uk.wikipedia.org/wiki/Цькування>
10. Корнешук В. В., Волошенко М. О. Профілактично-корекційна робота з підлітками девіантної поведінки: навч. посіб. до тренг-курсу /. Одеса: Видавець Букаєв Вадим Вікторович. 2015. 130 с.
11. Kalaur Svitlana. Working with aggressive socially neglected adolescents: methodological and practical context. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: наук. журнал / голов. ред.

Світлана Калаур

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

Олеся Міщук

студентка спеціальності Соціальна робота
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна

ШОПЛІФТИНГ ТА ЙОГО ПРОФІЛАКТИКА

У статті висвітлено зміст та особливості шопліфтингу як девіантного явища. Автори охарактеризували чинники, що сприяють виникненню шопліфтингу, а також обґрунтували актуальність профілактичної діяльності соціального працівника з підлітками, які схильні здійснювати крадіжки у мережах супермаркетів.

Ключові слова: шопліфтинг, девіації неповнолітніх, первинна профілактика, соціальний працівник.

Наголосимо, що значна частина українських підлітків системно використовує Інтернет-ресурси з метою забезпечення якісного міжособистісного спілкування. Беззаперечно, що цифрові технології володіють значними перспективами, однак є і явні та приховані небезпеки, які виникають на основі активного спілкування в Інтернет-мережі. Зокрема, соціальні мережі доволі часто використовуються у якості ефективної платформи для деструктивних впливів, маніпулювань, а також з їх допомогою доволі часто організовуються різного роду провокації.

Серед найбільш вагомих проблем доцільно виокремити такі, як: кібербулінг, ігроманія, спонукання до самогубства (рухи по типу «Синій кит»). Протягом останніх років популярним став ще один вид інтернет девіації – шопліфтинг. З психолого-педагогічної точки зору «шопліфтинг» передбачає здійснення магазинних крадіжок та їх активне пропагування. Так, у Інтернет-товариствах рекламується «безкарність» й «легкість» щодо здійснення крадіжок товарів у магазинах, організовуються «навчальні курси», де можна навчитися «грамотно» та безкарно здійснювати крадіжки.

Досліджуючи психологію крадіжки, М. Литвак, наголошує на тому, що шопліфтинг є таким видом крадіжки, який передбачає ««безконфліктну» крадіжку товару в магазинах роздрібної торгівлі» [3].